

Wiesława Lizińska, Paweł Zasadzki

Przestrzenne zróżnicowanie przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym a atrakcyjność inwestycyjna regionów

Streszczenie: Rozwój gospodarczy regionów determinowany jest funkcjonowaniem na ich obszarze dobrze prosperujących przedsiębiorstw, w tym również tych z kapitałem zagranicznym. Skłonność inwestorów do podejmowania działalności w danym regionie uwarunkowana może być poziomem atrakcyjności inwestycyjnej, na którą wpływ ma wiele czynników. Istotne jest zbadanie korelacji pomiędzy poziomem atrakcyjności inwestycyjnej oraz poziomem przedsiębiorczości w regionach. Głównym celem badań była diagnoza zależności pomiędzy przestrzenną strukturą podmiotów z kapitałem zagranicznym a

poziomem atrakcyjności inwestycyjnej. Analizę współzależności przeprowadzono dla 16 regionów Polski charakteryzujących się zróżnicowanym poziomem atrakcyjności oraz liczbą zarejestrowanych przedsiębiorstw w latach 2009-2017. Przeprowadzona analiza nie dostarcza jednoznacznej odpowiedzi. Dostrzec można jednak znaczną koncentrację działalności gospodarczej w zaledwie pięciu, najwyżej ocenianych w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej regionach oraz deficyt inwestycji w czterech województwach Polski Wschodniej o najniższych ocenach.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, rozwój gospodarczy, rozwój regionalny, determinanty inwestycji, atrakcyjność inwestycyjna regionów

Spatial differentiation of enterprises with foreign capital versus investment attractiveness of the regions

Summary: The economic development of the regions is determined by well prospering enterprises functioning in their area, including those with foreign capital. The tendency of foreign investors to starting a business in a given region of the country can be determined by the level of investment attractiveness, which is influenced by a lot of location factors. Therefore, it is important to examine the correlation between the level of investment attractiveness and the level of entrepreneurship

in each region. The main purpose of the paper was to diagnose the relationship between the spatial structure of foreign-capital enterprises and the level of investment attractiveness of the regions. The analysis of interdependencies between variables was conducted for 16 Polish voivodships characterized by diversified level of investment attractiveness and a different number of new registered enterprises with foreign capital in the years 2009-2017.

Keywords: foreign direct investment, economic development, regional development, determinants of investment, investment attractiveness, spatial structure

Jest wiele teorii, w których ekonomiści starali się wyjaśnić przyczyny podejmowania działalności gospodarczej w danej przestrzeni lokalizacji. Rozważania nad znaczeniem czynników lokalizacji zapoczątkował Johann Heinrich von Thünen (1826) w opublikowanej klasycznej teorii lokalizacji. Założenia koncepcji oraz ich rozwinięcie na gruncie działalności przemysłowej zawarł w swoich pracach Alfred Weber (1909). Ekonomista wyróżnił trzy kluczowe czynniki lokalizacji (aglomeracja, praca, transport) determinujące koszty produkcji i dochody przedsiębiorstw (Jamróz-Ligęza, 2014).

Znaczenie i zróżnicowanie czynników lokalizacji w kontekście determinowania handlu zagranicznego oraz działalności gospodarczej analizowali m.in. Ohlin (1933) oraz Isard (1956). Mimo badań ekonomistów, kwestia przestrzennego zróżnicowania zjawiska nie została w pełni włączona do analiz ekonomicznych (Zajdel, 2011).

Wzrost zainteresowania problematyką lokalizacji działalności gospodarczej nasilił się w latach 90. XX w. Wraz z powstaniem nowej geografii ekonomicznej, wywodzącej się z teorii handlu zagranicznego, zaczęto uwzględniać w analizach procesów ekonomicznych kwestie dotyczące przestrzeni (Krugman, 1995). Zróżnicowanie danej lokalizacji pod względem poszczególnych cech wykorzystuje się m.in. w celu wyjaśniania przestrzennej koncentracji działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem zagranicznym (Cieślik, 2005).

Czynniki warunkujące decyzje inwestorów zagranicznych charakteryzować się mogą zróżnicowaniem nie tylko na poziomie międzykrajowym, ale też regionalnym. Determinuje to wybory inwestorów na etapie przeprowadzania analizy potencjalnych miejsc lokalizacji inwestycji w danym kraju. Na tym etapie, na decyzje przedsiębiorców wpływ mają determi-

nanty lokalizacji cechujące poszczególne regiony. Wskazane czynniki nie zawsze jednak są decydujące. Różnice mogą być konsekwencją odmiennej charakterystyki przedsiębiorstw, czy też różnic w motywach internacjonalizacji, co wraz z czynnikami lokalizacyjnymi wpływa na ostateczne decyzje inwestycyjne (Dunning, 2004; Kisiel i in., 2016).

Badania przeprowadzone przez ekonomistów na przykładzie Polski wskazują, iż na zróżnicowanie skali i struktury działalności gospodarczej wpływają różne zmienne w przestrzeni uwarunkowania. Analizy zależności pomiędzy czynnikami lokalizacji determinującymi poziom atrakcyjności regionów kraju a działalnością przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce przeprowadzali m.in.: Chidlow z zespołem (2012), Godlewska-Majkowska (2018), Jaworek z zespołem (2018), Lizińska (2012) oraz Nazarczuk i Lizińska (2009). Jak podkreśla Karaszewski (2004), a także wcześniej Reuber i współautorzy (1973), największego napływu BIZ (bezpośrednich inwestycji zagranicznych) można się spodziewać wówczas, gdy pomiędzy oczekiwaniami inwestora a czynnikami lokalizacji dojdzie do jak największej zbieżności (Bitzenis, 2007).

Wpływ na strukturę przestrzenną działalności może mieć poziom atrakcyjności inwestycyjnej regionów, który kształtowany jest przez wiele czynników lokalizacyjnych (Godlewska-Majkowska i in., 2017; Golejewska, 2016; Pach, 2001; Kłysik-Uryszek, 2011; Strzelczyk, 2014).

W literaturze przedmiotu stosowane są zróżnicowane klasyfikacje czynników determinujących wybór lokalizacji inwestycji w obrębie kraju goszczącego. Jedną z nich jest podział zastosowany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR), w którym wyodrębniono dziewięć syntetycznych czynników atrakcyjności inwestycyjnej regionów. Kwantyfikacja i ocena determinant umożliwiają dokonanie podziału, klasyfikacji i selekcji

regionów pod względem poziomu atrakcyjności inwestycyjnej (IBnGR, 2016).

Pierwszą kategorią determinant są czynniki infrastrukturalne, tj.: dostępność transportowa, infrastruktura społeczna oraz gospodarcza. Czynniki związane z zasobami pracy, chłonnością rynku, poziomem rozwoju gospodarczego, zaklasyfikować można do kategorii rynkowych determinant. Natomiast stan środowiska, poziom bezpieczeństwa powszechnego oraz aktywność regionu wobec inwestorów przypisano do kategorii determinant pozostałych. W ramach każdej z kategorii wyodrębnione zostały czynniki cząstkowe, będące elementem czynników syntetycznych (IBnGR, 2016).

Najlepsze warunki do funkcjonowania podmiotów gospodarczych stwarzają regiony oferujące optymalną kombinację czynników lokalizacji. Wysoka ocena poszczególnych regionów Polski w rankingach atrakcyjności prowadzenia działalności wpływa na ich pozycję konkurencyjną, co determinować powinno poziom przedsiębiorczości danego województwa. Szczególne znaczenie oceny atrakcyjności inwestycyjnej przypisuje się w decyzjach zagranicznych przedsiębiorstw, które poprzedzane są wnikliwą analizą przesłanek determinujących wybór lokalizacji działalności. Przedsiębiorcy z zagranicy, często nie znając specyfiki poszczególnych województw, podejmują decyzję w oparciu o rankingi klasyfikujące regiony pod względem oceny prowadzenia działalności gospodarczej na danym obszarze (IBnGR, 2016; Godlewska-Majkowska i in. 2017; Kisiel i in. 2016; Piotrowska-Trybull, 2005).

Teoretycy bezpośrednich inwestycji zagranicznych, od samego początku pojawienia się tej formy przepływu kapitału, próbują określić przyczyny przestrzennego zróżnicowania ich lokalizacji. Również aktualnie teorie rozwoju regionalnego i lokalnego to istotna problematyka badawcza.

Zmiany wartości napływu BIZ zaobserwowano w latach 2009-2018 m.in. w Polsce, co mogło być spowodowane zmianą motywów i determinant wpływających na decyzje inwestycyjne w warunkach kryzysu finansowego. Dodatkowo, zmianom tym towarzyszyło również przeobrażenie struktury przestrzennej podejmowanych inwestycji, której przyczyną mogło być zróżnicowanie regionów pod względem cech lokalizacyjnych należących do istotnych determinant napływu kapitału. Jest to potwierdzeniem istotności zagadnienia oraz potrzeby badań nad przestrzenną koncentracją bezpośrednich inwestycji zagranicznych i ich determinantami w Polsce.

Cel i metodyka

Głównym celem przeprowadzonych badań i analiz była diagnoza zależności pomiędzy przestrzenną strukturą przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym a poziomem atrakcyjności inwestycyjnej województw. Pojęcie atrakcyjności inwestycyjnej rozumiane jest w pracy jako umiejętność skłonienia do podjęcia inwestycji poprzez zaoferowanie kombinacji korzyści lokalizacji, które przedsiębiorca może osiągnąć w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej. Realizacja celu głównego opierała się na sformułowanych celach szczegółowych, tj.:

- określeniu liczby i koncentracji przestrzennej aktywnych przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w latach 2009-2018;
- analizie i zhierarchizowaniu województw wg poziomu atrakcyjności inwestycyjnej na podstawie syntetycznego czynnika w badanym okresie;
- zidentyfikowaniu zależności pomiędzy liczbą przedsiębiorstw a oceną syntetycznego czynnika atrakcyjności inwestycyjnej województw w każdym z analizowanych lat.

Analizy dotyczące liczby i struktury przestrzennej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym przeprowadzone zostały na zbiorze podmiotów, które rozpoczęły działalność w Polsce w latach 2009-2018 (stan na 31.05.2018). Operat badawczy wyłoniony został na podstawie bazy przedsiębiorstw pozyskanej z systemu REGON. Poprzez zastosowanie delimitacji zostały z niej wyeliminowane przedsiębiorstwa w stanie upadku, likwidacji, nieaktywne (działalność niepodjęta, zawieszona, zakończona lub przeniesiona za granicę), nieposiadające kapitału zagranicznego oraz zatrudniające poniżej 10 pracowników.

Podział i hierarchizację województw pod względem atrakcyjności inwestycyjnej przeprowadzono na podstawie oceny dokonanej przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR). W corocznych raportach pt. *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski* (2006-2016), Instytut ustala ocenę atrakcyjności inwestycyjnej 16 województw

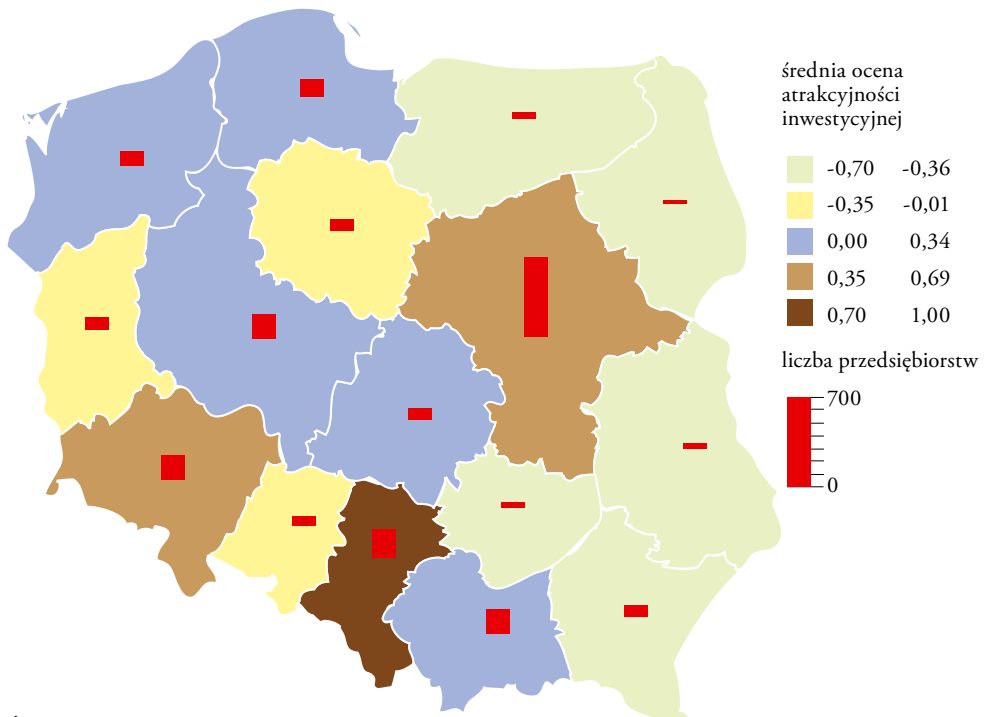
kraju na podstawie dziewięciu syntetycznych czynników.

Ocenę zależności pomiędzy strukturą przestrzenną przedsiębiorstw w poszczególnych latach a poziomem atrakcyjności województw przeprowadzono poprzez zastosowanie analizy korelacji liniowej Pearsona, przy poziomie istotności $\alpha=0,05$. W analizie korelacji zastosowano opóźnienie czasowe pomiędzy liczbą inwestycji w danym roku (I_t) a poziomem atrakcyjności inwestycyjnej regionu (A_t) będącego średnią z trzech poprzedzających rok inwestycji lat

$$(\bar{x}A_t = \frac{A_{t-1} + A_{t-2} + A_{t-3}}{3}),$$

co jest konsekwencją opóźnienia z jakim podejmowane i wdrażane są decyzje inwestycyjne przez inwestorów. Do określenia jakości dopasowania modelu posłużył w badaniu współczynnik determinacji R^2 , natomiast do oceny siły korelacji wykorzystano klasyfikację wg J. Guilforda. Analizę korelacji przeprowadzono na grupie 1918 przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, które stanowiły 98 proc. badanej grupy podmiotów powstałych

Rysunek 1 Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym w podziale regionalnym na tle atrakcyjności inwestycyjnej województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych REGON.

w latach 2009-2018. Ze względu na brak kompletnych danych dotyczących liczby przedsiębiorstw powstałych w 2018 r. (dane aktualne na 31.05.2018), rok ten został wyłączony z analizy korelacji.

Wyniki badań

Liczba przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym prowadzących działalność w kraju oraz ich struktura wg lokalizacji determinowana jest przez wiele wzajemnie powiązanych i zróżnicowanych w czasie czynników lokalizacji. Znaczenie poszczególnych zmiennych może przyjmować różną wagę w zależności od indywidualnych cech inwestora. Zróżnicowanie czynników oddziałujących na decyzje inwestorów zagranicznych może pojawić się nie tylko na szczeblu krajowym ale i regionalnym. Konsekwencją tego są odmienne tendencje w napływie kapitału zagranicznego do poszczególnych województw kraju, charakteryzujących się określonymi, często indywidualnymi cechami.

Na podstawie analizy dostępnych baz danych określono liczbę oraz strukturę przestrzenną przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, które rozpoczęły działalność gospodarczą w Polsce w latach 2009-2018. Największa liczba przedsiębiorstw zarejestrowana została w woj. mazowieckim (621), jest to ok. 30 proc. wszystkich analizowanych podmiotów gospodarczych. Kolejne 40 proc. zlokalizowanych było na terenie zaledwie czterech województw: dolnośląskiego (185), małopolskiego (186), śląskiego (205) oraz wielkopolskiego (185). Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zarejestrowane w pięciu ww. województwach stanowiły 70 proc. analizowanej grupy jednostek (rysunek 1).

Skupienie większości podmiotów gospodarczych w wymienionych województwach może być konsekwencją ich relatywnie wysokiego na tle kraju poziomu rozwoju oraz potencjału społeczno-gospodarczego (Golejewska, 2016). Wo-

jewództwa te wyróżnia nie tylko wysoki poziom PKB *per capita*, ale także chłonność rynku regionalnego, dostęp do siły roboczej (w tym wykwalifikowanej), czy też jak wskazuje Cieślak (2005), bardzo dobra dostępność komunikacyjna. Istotne pozostają także funkcje metropolitarne aglomeracji warszawskiej, krakowskiej, wrocławskiej, poznańskiej czy konurbacji górnośląskiej (Domański, 2001). W regionach tych działalność gospodarczą prowadzi nie tylko wiele zagranicznych ale i krajowych inwestorów, tworząc wzajemnie silnie rozbudowane ośrodki przedsiębiorczości, których współpraca wzmacniania jest poprzez liczne IOB oraz jednostki naukowo-badawcze wspierające rozwój przedsiębiorczość.

Województwa najczęściej wybierane na miejsce prowadzenia działalności gospodarczej klasyfikowane są jednocześnie jako te o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej na tle pozostałych regionów kraju, na co uwagę zwracał w swoim badaniu m.in. Strzelczyk (2014). Zagraniczni inwestorzy, nie znając dogłębnie specyfiki wszystkich województw Polski, kierują się często opinią innych przedsiębiorców, instytucji okołobiznesowych oraz wynikami analiz i raportów, w których oceniany jest klimat inwestycyjny regionów. Inwestorów zagranicznych cechuje skłonność do lokalizowania działalności w stabilnych, relatywnie dobrze rozwiniętych gospodarczo regionach, a co z tym związane również atrakcyjnych inwestycyjnie.

Do grupy województw Polski charakteryzujących się takimi uwarunkowaniami zaliczyć można m.in. wspomniane regiony, w których działalność gospodarczą lokowała znaczna część zagranicznych inwestorów. Województwa wyróżniały jednocześnie najwyższe oceny atrakcyjności inwestycyjnej, które w latach 2006-2016 wyniosły średnio 0,87 dla województwa śląskiego, 0,55 – mazowieckie, 0,58 – dolnośląskie, 0,34 – małopolskie 0,33 – wielkopolskie.

Tablica 1 Współczynnik korelacji Pearsona dla liczby przedsiębiorstw i oceny atrakcyjności województw w latach 2009-2016

	współczynnik korelacji Pearsona	współczynnik determinacji R ²	średnia ocena atrakcyjności w analizowanych latach
dolnośląskie	-0,01	0,01	0,57
kujawsko-pomorskie	0,24	0,01	-0,20
lubelskie	0,35	0,01	-0,57
lubuskie	0,26	0,14	-0,15
łódzkie	-0,43	0,28	0,06
małopolskie	0,32	0,01	0,34
mazowieckie	-0,23	0,02	0,58
opolskie	-0,28	0,02	-0,11
podkarpackie	0,01	0,16	-0,38
podlaskie	0,26	0,06	-0,64
pomorskie	-0,10	0,01	0,11
śląskie	0,02	0,14	0,87
świętokrzyskie	-0,29	0,09	-0,49
warmińsko-mazurskie	0,09	0,06	-0,43
wielkopolskie	0,53	0,41	0,33
zachodniopomorskie	-0,20	0,07	0,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych REGON, IBnGR (2006-2016).

Najmniej przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w analizowanych latach zarejestrowano w czterech regionach obszaru Polski Wschodniej. Działalność w makroregionie ulokowały 162 przedsiębiorstwa, czyli zaledwie 8 proc. wszystkich analizowanych podmiotów. Niski poziom zainteresowania inwestorów województwami Polski Wschodniej może być konsekwencją peryferyjnego położenia oraz specyficznej na tle kraju sytuacji społeczno-ekonomicznej, co jak zauważa Strzelczyk (2014), ma uzasadnienie w uwarunkowaniach historycznych. Województwa makroregionu cechują się m.in. najniższym na tle kraju poziomem PKB *per capita*, relatywnie niskim poziomem wydajności pracy, słabo rozwiniętą infrastrukturą społeczną i techniczną, czy też deficytem siły roboczej (Domański, 2001).

Niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza regionu odzwierciedlona zostaje w dokonywanych pomiarach atrakcyjności inwestycyjnej, w których województwa Polski Wschodniej klasyfikowane są najniżej. Średnie oceny atrakcyjności inwestycyjnej poszczególnych województw w latach 2006-2016 kształtowały się na poziomie -0,64 dla regionu

podlaskiego, -0,57 w lubelskim, -0,49 w świętokrzyskim, -0,43 w warmińsko-mazurskim oraz -0,38 dla województwa podkarpackiego (IBnGR, 2006-2016; Godlewska-Majkowska i in., 2017).

W celu zbadania występowania zależności oraz siły jej oddziaływania pomiędzy oceną atrakcyjności inwestycyjnej województw, mającej charakter stymulanty a liczbą przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, które rozpoczęły działalność w latach 2009-2017, zastosowano współczynnik korelacji liniowej Pearsona (tablica 1).

Na podstawie przeprowadzonej analizy zaobserwowano istnienie dodatniej korelacji między zmiennymi w 9 województwach. Istotna korelacja (0,53) wystąpiła w przypadku woj. wielkopolskiego, co świadczy o silnej współzależności między badanymi zmiennymi. Współczynnik determinacji R² = 0,41 obliczony dla woj. wielkopolskiego informuje o tym, że 41 proc. zmienności liczby przedsiębiorstw wyjaśnione zostało zmianą oceny poziomu atrakcyjności inwestycyjnej o charakterze stymulanty (rysunek 2).

Umiarkowaną ujemną współzależność (-0,43) pomiędzy zmiennymi przy prze-

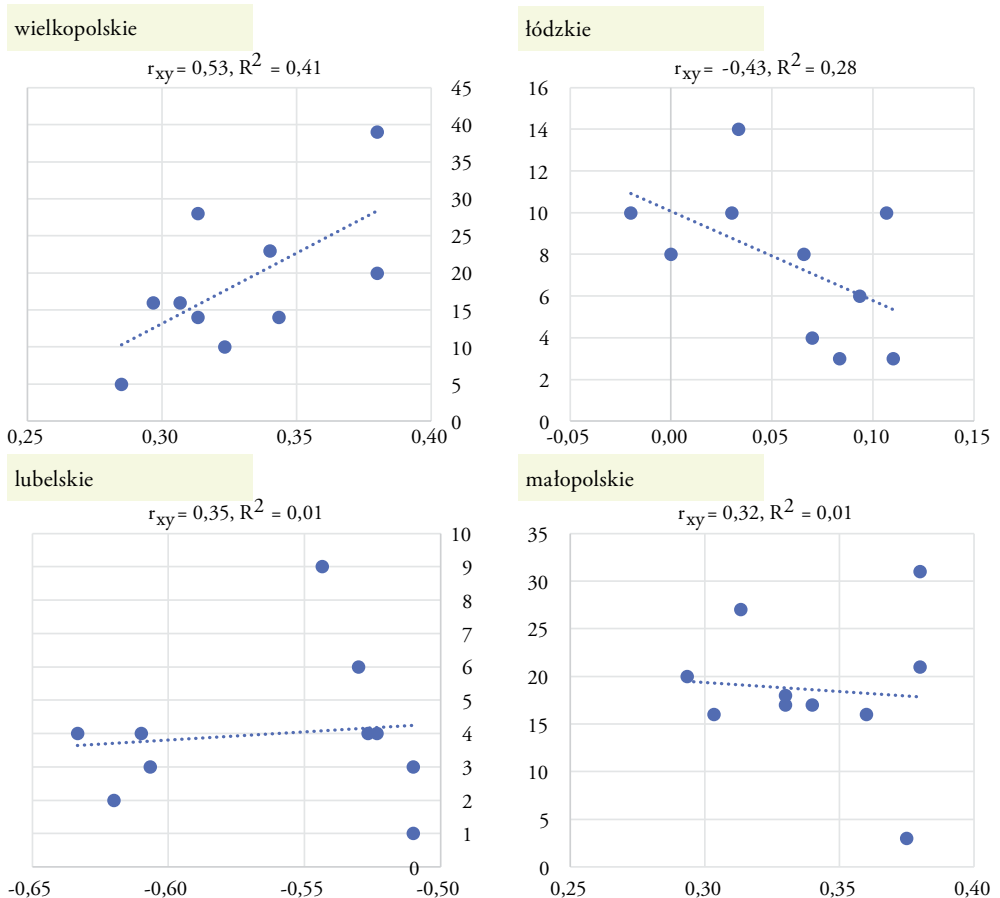
kroczeniu wartości poziomu istotności (5 proc.) zarejestrowano dla województwa łódzkiego. Również w przypadku województwa lubelskiego oraz małopolskiego wystąpiła umiarkowana (dodatnia) korelacja wynosząca kolejno 0,35 i 0,32 przy współczynniku determinacji $R^2 = 0,01$. Nikłą i słabą korelację przy niskiej wartości R^2 zaobserwowano pomiędzy zmiennymi w pozostałych województwach.

Podsumowanie

Badania przeprowadzone przez ekonomistów wskazują, iż zróżnicowanie skali i struktury działalności gospodarczej może być spowodowane oddziaływaniem różnych zmiennych w przestrzeni uwarunkowań. Czynniki lokalizacji kształtują poziom atrakcyjności regionów kraju, co może być istotną determinantą rozwoju działalności gospodarczej dla

zagranicznych inwestorów i kształtować jej przestrzenną koncentrację. Nie znając specyfiki wszystkich regionów kraju, przedsiębiorcy zagraniczni kierują się często wynikami analiz i raportów, w których na podstawie oceny czynników lokalizacji określany jest poziom atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przeprowadzona analiza korelacji liniowej Pearsona pomiędzy oceną atrakcyjności inwestycyjnej 16 województw Polski a liczbą przedsiębiorstw, które rozpoczęły działalność na ich terenie, wykazała istnienie silnej dodatniej korelacji w województwie wielkopolskim (0,53). Wraz z poprawą oceny atrakcyjności inwestycyjnej województwa następował wzrost liczby zarejestrowanych przedsiębiorstw. Dodatnią liniową zależnością między cechami zarejestrowano również w województwie lubelskim i małopolskim. Wartość współczynnika

Rysunek 2 Korelacja pomiędzy oceną atrakcyjności inwestycyjnej regionu a liczbą przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych REGON, IBnGR (2006-2016).

korelacji w regionach była jednak niższa i wyniosła kolejno 0,35 i 0,32. Ujemną zależność między zmiennymi o umiarkowanej sile (-0,43) zaobserwowano w województwie łódzkim, w którym wraz z poprawą oceny atrakcyjności zmniejszała się liczba przedsiębiorstw.

Przeprowadzona analiza zależności pomiędzy czynnikami nie dostarcza jednoznacznej odpowiedzi na temat wpływu atrakcyjności inwestycyjnej regionów na liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym. Zwrócić należy jednak uwagę na podatność zastosowanego w analizie wpływu współczynnika korelacji na obserwacje skrajne oraz syntetyczny charakter wskaźnika atrakcyjności inwestycyjnej. Jego poszczególne składowe mogą mieć zróżnicowaną wagę w subiektywnej ocenie inwestora, w zależności od formy prowadzonej działalności, branży, lokalizacji inwestycji czy też kraju jej pochodzenia, co prowadzi do ograniczeń interpretacyjnych. Dodatkowym ograniczeniem jest poziom regionalny wskaźnika, przez co nie uwzględniono w badaniu zróżnicowania wewnątrzregionalnego,

które *nota bene* jest w niektórych województwach bardzo duże, co zniekształcać może otrzymane wyniki.

Na wybory inwestorów dotyczące lokalizacji działalności oddziałuje z pewnością większy, niż uwzględniony w ocenie atrakcyjności inwestycyjnej IBnGR, zakres czynników. Dostrzec można jednak znaczną koncentrację działalności gospodarczej w województwach, na terenie których zlokalizowane są największe ośrodki miejskie w Polsce oraz jej mniejsze natężenie w województwach Polski Wschodniej. Aglomeracje takie jak warszawska, krakowska, wrocławska, poznańska czy konurbacja górnośląska to obszary relatywnie dobrze uzbrojone w infrastrukturę techniczną, instytucjonalną, w tym naukową, co jest ważnym impulsem stymulującym rozwój przedsiębiorczości w regionach. Wokół i wewnątrz ww. aglomeracji koncentruje się nie tylko działalność zagranicznych podmiotów gospodarczych, ale i krajowych inwestorów. To efekt długoletniego przyciągania przez funkcjonujące w danej lokalizacji przedsiębiorstwa kolejnych inwestorów na zasadzie sprzężenia zwrotnego.

Bibliografia:

1. Bitzenis A.P. (2007), *Determinants of Foreign Direct Investment: Evidence from Multinationals in the Post-crisis Era of Bulgaria in the Late 1990s*, "Southeast European and Black Sea Studies", No. 7(1), p. 108-109.
2. Chidlow A., Holmstrom-Lind C., Holm U., Tuselmann H. (2012), *Regional Motives for Post-Entry Subsidiary Development: The Case of Poland*, William Davidson Institute Working Paper, No. 1034, p. 10-17.
3. Domański B. (2001), *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
4. Dunning J.H. (2001), *The Eclectic (OLI) Paradigm of International Production: Past, Present and Future*, "International Journal of the Economics of Business", Vol. 8(2), p. 176.
5. Godlewska-Majkowska H. (2018), *Investment attractiveness of polish municipalities in relation to local entrepreneurship*, „Olsztyn Economic Journal”, No. 13(2), p. 105-122.
6. Godlewska-Majkowska H., Komor A., Pilewicz T., Turek D., Żukowska J., Zarębski P., Czernecki M., Typa M. (2017), *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2017*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
7. Golejewska A. (2016), *A Comparative Analysis of the Socio-economic Potential of Polish Regions*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego”, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, 30(2), s. 7-22.

8. IBnGR (2006-2016), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, raporty roczne z lat 2006-2016, Gdańsk.
9. Isard W. (1956), *Location and space-economy: a general theory relating to industrial location, market areas, land use, trade, and urban structure*, New York, The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and Wiley.
10. Jamróz-Ligęza A. (2014), *Internacjonalizacja przedsiębiorstwa poprzez franczyzę na przykładzie Yves Rocher*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty”, nr 1(31), s. 111-112.
11. Jaworek M., Kuczmarska M., Kuzel M. (2018), *Location Factors of Foreign Direct Investment: a Regional Perspective*, „Olsztyn Economic Journal”, No. 13(2), p. 159-163.
12. Karaszewski W. (2004), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
13. Kisiel R., Lizińska W., Marks-Bielska R., Babuchowska K., Serocka I. (2016), *Atrakcyjność inwestycyjna i klimat dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, w: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w wybranych województwach Polski – analiza porównawcza*, W. Karaszewski (red.), Wyd. Naukowe UMK, Toruń, s. 202-205.
14. Klysik-Urzesek M. (2011), *Gospodarcze efekty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionu*, w: *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu aktualnego i przyszłego profilu gospodarczego województwa łódzkiego*, J. Świerkocki, (red.), Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 21-30.
15. Krugman P. (1995), *Development, Geography, and Economic Theory*, Cambridge, Massachusetts Institute of Technology.
16. Kuznets S. (1995), *Economic Growth and Income Inequality*, „The American Economic Review”, American Economic Association, Vol. 45, No. 1, p. 18-26.
17. Lizińska W. (2012), *Klimat inwestycyjny jako czynnik bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
18. Ohlin H. (1933), *Interregional and international trade*, Cambridge, Harvard University Press.
19. Pach J. (2001), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w świetle bezpieczeństwa ekonomicznego na przykładzie Polski w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
20. Piotrowska-Trybull M. (2005), *Perspektywy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim*, w: *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki województwa, stymulanty i destymulanty napływu)*, W. Karaszewski (red.), Wyd. Naukowe UMK, Toruń, s. 197-198.
21. Puchalska K. (2015), *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik modernizacji polskiej gospodarki*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 41 (1/2015), s. 400-401.
22. Reuber G., Crockelle H., Emersen M., Gallias-Hamono G. (1973), *Private Foreign Investment in Development*, Development Centre of the OECD, Oxford, p. 112-122.
23. Strzelczyk W. (2014), *Pomiar atrakcyjności inwestycyjnej regionów a lokalizacja ogólna przedsiębiorstw*, „Economic and Regional Studies”, Vol 7, No. 2, p. 5-25.
24. Weber A. (1909), *Theory of Location of Industries*, Chicago, The University of Chicago Press.
25. Zajdel M. (2011), *Wybrane teorie rozwoju regionalnego oraz lokalnego a rynek pracy*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. 83, s. 398-400.

Dr hab. **Wiesława Lizińska**, prof. UWM, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, wieslawa.lizinska@uwm.edu.pl
 Mgr **Paweł Zasadzki**, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, doktorant w Katedrze Polityki Gospodarczej i Regionalnej, pawel.zasadzki@student.uwm.edu.pl